

**DECLARACIÓN
UNIVERSAL
DE DERECHOS
HUMANOS**

60° aniversario
Edición especial
1948 - 2008

A'INGAE

NACIONES UNIDAS

50-TASE A'INDEKHU TISU'PA INJENGE'CHUMA KUNDA'CHU MA'KAEN TSUN'CHUNE

1948-1998

A'INDEKHU TISU'PA INJENGE'CHUMA KUNDA'CHU

Diciembre 1948-ni, pui ande'su bupa pañamba in'jamba, ñutshi tsu khen puiyi'khunga s'u'fa: A'indekhù in'jan'chu tsu ñutshi. Tsama tsu kunda'fa tuya'kaen tevaen'chuma tsu kanjaemba s'u'fa, buve ñutshi tsu va kundase'chuma pui a'i tevaen'faye a'tatshe, kùintsu puiyi'khu tsu pangae kamba afa'faye. Atesian'jenthinga, tuya'kaen ma'thi kan'jen'da tzeni afa'faye khen puiyi'khu s'u'fa. Kùintsu puiyi'khu ma'kaen manda'chu jin'chuma atesùchu'faye. Tuya'kaen tsa'kaen atesùpa ma'kaen tsu'pa andeni kanseya'chuve atesù'faye.

Upatshe kanse'chu, ñutshe upatshe kanse'chu tsu puiyi'khune ñua'me injenge'chu. Tsama tsu atesù'faya'chu pui tsa'u'sùndekhù. Tsa'kaen atesùpa tsu tsa'u'sùndekhùja upatshe kanse'faya'chu tsu'papura.

Tayue atesùmbe kanse'chuma atesùpa tuya'kaen in'jangae tsinkun'chuma atesùpa tsa'kaen tsinkumbe kanseya'chu. Tisu'pama mende'yembi'pa injanga faengasùma vanaen'jen'fa. Tsama jañuningae atesùpa dyumbitshe upatshe kanse'faya'chu. Tsa'kamba tsu ja'ñu tsu'pa ñutshe in'jan'da tsu sùningae tuya'kaen tsu'pa in'janingae afapa faengasùma vanaembe kanse'faya'chu.

A'i in'jamba kanse'chuma tsu injengeya'chu. Tsandieta tsu ushambi tise in'jan'chuma in'jamba tsa'kaen tsinkuñe. Injengeya'chu tsu tsu'pa tsa'u'sù in'jan'chuma.

Tuya'kaen faesù ande'su in'jan'chuma'khe tsu atesùkaña'chu. Tsumba tsu atesù kaña'chu ma'kaen tsumba buve ñutshe kanseye.

Pui biani'su ande'su tsu tayu va in'jamba ñuña'chuma firmamba antthe'fa. Va tevaemba tsa'kan khen in'jan'chuma kùintsu a'indekhù pùshesù, tsandie fae'ngae in'jan'chuma faengae injankhupa tsu'papura upatshe kanse'faye puiyi'khui'khù. Tsa'kansi tsu tayusù in'jan'chuya ja'ñuningae fa'eyi ña gi atesù'chu tambita injamapa khen in'jan'chu ja pasa.

Atesùfa gi pui biani'su ande'su a'indekhù tsu in'jamba anthe'fa, va bupa tansiamba ñuña'chuya puiyi'khune injenge'chu tsu. Tsa'kaen injengesi va

in'jamba ñuña'chuya ñutshipa pûiyi'khu biani'sû ande'sû a'indekhûma fûiteye tsun'chu. Tsa'kansi tsû pûi a'i va injamba ñuña'chu manda'chuma pañamba atesû'faya'chu, ma'caen sû'ninda tsa'kaenn tsuña'chû jinchusi a'ija tsama in'jamba ñu'tshe injengepa kanse'faye.

Pûi ande'sûndekhû bu'fa'chu.

Cunda tsû va jin'chuma.

Pûi ande'sûndekhû bupa a'i in'jan'chuma atesûpa tsa'kan tsû khen in'jan'chu, Pûi biani'sû va in'jamba manda'chuma atesû'faya'chu. Atesûpa tsû atesûmbichundekhû'nga atesian'faya'chu. Atesian'jenthinga'khe tsû atesiaña'chu. Tuya'kaen atesû'chundekhû'khe tsû atesûchu'faya'chu, tsa'kaen atesûchupa tsû'papurama mende'yepa in'jangae tsinkumbe'yi pûi kankhe'sûndekhûi'khû faengasûma da'ñumbe kanse'faya'chu. Nane nasûndekhûja pûiyi'khuma in'jamba tsû bupa tansiamba ñuña'famanda'chuma, kûintsû tsû'pa kankheni tsû'pa andeni ñuña'chu sûkhia'kaen in'jamba upatshe kanseye.

Articulo 1

Pûi a'i tsû va andenga ji'fa fae'ngae upatshe kanse'faye. Tsa'kamba tsû injenge pûiyi'khu asi'thaemba injengepa ñu'tshe faengasûma da'ñumbe kanse'faye.

Articulo 2

1. Tsa'kansi tsû va manda'chuya fae'ngatshe manda'chû pûiyi'khu a'indekhûmbe. Nane singundekhû faesû aya'fangae afa'jendekhû tsandiendekhû, pûshesûndekhû, khasheyendekhû, dûshûndekhû dûsûngandekhû rikundekhû mechundekhûa tsû vani sû'chuma injengepa ñu'tshe kanse'faya'chu.
2. Tuya'kaen khaningaene usha'fambi tsû va tansiamba mandapa anthe'chuma. Pûiyi'khu tsû injengepa faesûma da'ñumbe kanse'faya'chu, tsû'pa mani kan'jen'da tseni tsa'kaen ñu'tshe injengepa kanse'faya'chu.

Articulo 3

Pûi a'ine tsû tsû'pa ma'kaen in'jamba ñu'tshe faesûma vanaembe kanseye in'jan'chuta bare'chu.

Articulo 4

Majañi'khe tsû me'ndetshe vana'jemba kanseye in'jan'fambi. Ni faesû tise'ma afasepa vanaeña'chuve'khe tsû jinchu'ma'sia.

Articulo 5

Majañi'khe tsû faengasûma injanga afasesi pañamba vanamba kanseye in'jan'fambi.

Articulo 6

Ni tsû sû: pûi a'i tsû an'bian tsûpa ma'kaen kanseya'chuma. Tsa'kamba tsû atesûya'chu tsû'pa ma'kaen ñu'tshe kanseya'chuma.

Artículo 7

Ni tsû sû: Pa'khu tsû fae'ngatshi na'sûndekhû sùkhia'kaen. Ni khangae in'jan'chu tsû jimbi. Tsandie pûshesû gi fae'ngatshe in'jamba kanse'fa. Tsa'kamba gi majan in'jan'chu ñutshimbichua'ma chi'gapa vanamba kanse'fa.

Artículo 8

Ni tsû sû: Pûi a'i gi avûjatshe kanseya'chuve injenge'fa. Tsa'kamba gi injenge'fa nasûndekhû fûite'faye. Usha'fambi gi ñutshe in'jan'chuma khafanga tumba in'jan'gae tsinkuñe.

Artículo 9

Ni tsû sû: Ni majañi'khe in'janga tsinkumba indiyeye ñutshimbi tsû.

Artículo 10

Pûi a'i gi an'bianfa, fae'ngae mingae da'ninda tsane na'sûni japa tansintshe afaya'chuma, junguesûne iyikhu'ta tsane na'sûni japa kundasepa tansiaña'chuma. Injenge tsû vaná'chu egama na'sûni japa a'tatshe kundasepa ma'kaen sû'nijan tsa'kaen tansiañe kûintsû upatshi'faye.

Artículo 11

1. Pûi a'i tsû mingae da'chune afakhuya'chuma an'bian'fa. Tsani tsû tisû me'inchua'ma kundaya'chu akhiatshe tise'ma shakapave tsunsa'ne. Nasûndekhû ma'kaen manda anthe'chumajan tsa'kaen tsû tsuña'chu.
2. Ni majameñi'khe tsû vanaeña'chuve me'in egae tsumbi'nijan. Tsa'kaen tsû ñuña'chu jin, akhia injanga tsû tsun'ma'sia. Atesûya'chu tsû ñua'metshe, tansintshe kundasekhupa tsû egama tansiaña'chu.

Artículo 12

Me'in'un tsû injanga afasepa tisû'pa in'jangingae faengasûma vanaeñe. Pûi gi tisû'pa ñuniangae in'jan'chuma tsa'kaen tumba kanseye in'jan'fa. Tsa'kansi tsû manda'chuga fûiteya'chuma an'bian maki mingae da'nijan.

Artículo 13

1. Pûi a'i tsû usha'fa tisû'pa mani jaye in'jan'da tzeni jaye, tisû mani kanseye in'jan'da tzeni japa tzeni'sûma fûitepa kanseye.
2. Majan in'jan'da tsû tzeni japa khase tueki tisû andeni ji'pa kanseye usha. Tuya'kaen tsû usha tisû junguesûma an'biañe in'jan'da tsesûma an'biañe.

Artículo 14

Faesû andenima junguesûve tha'thaye in'jan'da usha tsû, khani japa tzeni tisû in'jan'chuma tumba tueki jiye. Tsa'ma ñutssia'ma tsû tsuña'chu vani sû'chu majan, egamajan tsa'kaen tsun'ma'sia.

Artículo 15

1. Pûi a'i junguesû a'ita tsû tsesû a'iya'chu.
2. Ni majañi'khe ushambi tsû keta ki tisû a'imbi'pa ingi'sûve dapa ingi'ningae in'jamba kanseya'chu khen sûye.

Artículo 16

1. Pûi tsandie, pûshesû junguesû a'ita tisû'pa in'jamba kanseningae tsû kanse'faya'chu. Tsa'ma in'jankamba tisû tsa'kaen in'janinda tsû ñutshi, tsa'ma tisû tsa'kaen in'jambi'ta tsa'kaen tsun'ma'sia tsû. Majan a'indekhûja tuya thu'pa'sûma in'jamba tise in'jankhia'kaen dû'shû ji'ninda kuirapa kueñamba tuya dû'shûveyi tsandienga anthe'fa.
2. Tuya'kaen majan tsandiendekhûja tsa'ndu kati'chuma in'jamba pipa jai'ngae injangâ tsikumba vanaemba kanse'fa. Tsa'kaen tsunjama.
3. Tsa'usundekhûta tsû ñua'me injenge'chû. Nene tsandie pûshesû isûkhupa fae tsa'u'sûve da'chundekhû tsû ñua'me injenge'chu. Tise tisû pûshei'khûyi tuya'kaen tisû tsan'dûi'khûyi kanse'chu ñua'me bare'chu tsû.

Artículo 17

1. Tuya'kaen tisûyi semamba kanse'chu ñutshi tsû. Faesûndekhûi'khû semamba kanse'chu'khe tsa'kaeñi tsû bare.
2. Ushambi tsû tise an'bian'chune afaye.

Artículo 18

Pûi a'i tisû in'jankhia'kaen in'jamba kanse'chu tsû tise'ne'jan ñutshi.

Tise Chigave in'jamba kanseye in'jansi tsa'kaña tsû tise tsangae vana kanseyachunga jaye in'jamba kanse'chu, tsa'khe tsû tise in'jan'chu. Tsa'kansi pûi a'i tise'pa in'jan'chuma tisû'paningae in'jamba kanse'faya'chu. Jai'ngae mingae daya'chuma in'jamba injengepa kanseyachu.

Artículo 19

Tisû ma'kaen ñutshe in'jamba tsun'jen'chuma tsû ñuñangia'ma'sia. Tise in'jamba tsumba kanse'chu ñutshisi pañakan'da tise'ma tsa'kaen tsumba kanseye antheya'chu. Tsa'ma tise tsumba kanse'chu faesûma dañu'jen'nida usha tsû tsama khaningaemba khafanga tsumba ñu'tshe kanseye.

Artículo 20

1. Pûi a'i tsû bupa junguesûma ñutshe ñuñamba kanseye usha'fa.
2. Tise chi'gasi tise'ma ñuñangiamba tse'sûve kan'niañe ushambi tsû.

Artículo 21

1. Usha tsû tisû ande'sû na'sûve dapa mandapa kanseye. Tise tsa'kaen in'janinda tsû usha'fa faesû khaningae afa'jendekhû tise'ma na'siañe.
2. Pûi a'i tsû kha'i'khû fae'ngae tsuñe usha'fa.
3. Kankhe'sû a'indekhû tsû tisû'pa ma'kaen tsumba na'siañe in'jan'da tsa'kaen tsumba na'sian'faya'chu. Thuvapa, tsambi'ta upi'tshe, tsambi'ta kamba tsane ti'tshe'u a'i ñutshi khen sûsi.

Artículo 22

Pûi a'i tsû fae'ngae jungaesûma tsumba kanseye usha'fa. Tsa'ma kankhema tsambi'ta kankhe'sûndekhûma in'jamba tsun'jenda tsû ñua'me ñutshe tsun'jen. Tsa'ma tsa'kaen tsumbe'yi a'kia tisû in'jamba a'indekhûma afupuen'jen'da tsû a'ima fûite'jembi. Tise tisûne'ñi in'jamba a'indekhûma afu'puemba tsun'jen'chuya tsû.

Artículo 23

1. Pûi a'i tsû semamba kanse'faya'chu. Semamba ñutshe kanse'si tsû tise'ma fûite'faya'chu.
2. Tise'ma semuen'da ma'kaen ñuña'chumajan tsa'kaen tsû tise'nga afe'pueña'chu.
3. Majan na'sû ñuñasi sema'jen'da tise'khe tsû injenge kha'i'khû fae'ngatshe tise sema'jen'chune isû'jeye. Tsa'cansi tsû tise'ne'khe ñu'tshe ñuñamba afeya'chu kûintsû pa'chu tise tsa'u'sûndekhûja nanitshe an'bian'faye.

Artículo 24

Pûi a'i tsû in'jan'fa tise'pa ñu'faya'chu a'tave. Tuya'kaen faesû tisû tsa'u'sû injenge'chuma tisû'pa in'jangingae tsuña'chu urave'khe. Majan atesian'sûve dapa atesian'jen'da tise vakasiuni kan'jen'chune isûjeya'chu.

Artículo 25

1. Pui a'i tsû injenge se'jjamba kanseya'chuve. Tise'ma'khe tsû fûitepa ñuñaña'chu kûintsû tise tsa'u'sû pûiyi'khu tsani jinchupa maki mingae da'ta, tsambi'ta tsa'uve mechuta, paji'ta, ankhe'sû shaka'ninda, kuenza'ta, kin'sûve mechue da'ta kha'i'khû fae'ngae na'sûndekhû fûite'chuma an'biañe. Tsa'kaen an'biamba tise'khe tuya kansi'teja avûjatshiye.

Artículo 26

1. Pûi a'i tsû injenge'fa usha'chu atesian'chuma atesûpa tise'pakhe atesûningae kanse'faye. Tsa'kansi tsû atesian'jen'chujá akhiatshe atesiaña'chu. Kûintsû asi'thaembe atesûpa tise'pa'khe usha'chuma tsumba kanse'faye. Nane ñua'me injenge'chuta tsû pûiyi'khu a'i tevaeñe tevaen'thima kamba'afa'je'faye. Tsa'kaen tevaen'thima kamba atheyte atesû'chuta ki pa'khune bareya. Tsa'ma atesû'ta injan'tshe tsû atesûya'chu.
2. Tevaen'thima atesû'chuta ki usha'chu faesûma tsumba kanseye atesû'chuya'chu. Jañuningaeta tsû sû'fa tevaen'thima atesûta ñua'me injenge'chupa tuya'kaen injenge tsû usha'chu sema'bama isûpa semamba kanseye. Tevaen'jema atesûmbichua'ta usha'chune barembi'khia'kan tsû.
3. Yayandekhûja tisû'pa dûshûndekhûma junguesû atesian'jen'chunga ka'niañe in'jan'da tsesûnga kan'niamba atesian'faya'chu. Usha'chu khaninga khaninga atesian'jen'chu tsû jin.

Artículo 27

1. Pûi a'i tsû tisû'paningae in'jamba kanseye ñutshi. Junguesû a'ija tsa'kaningae in'jamba kanseya'chu. Pûi a'i tsû atesûchu'fa tisû'paningae usha'chu jin'chuma, tuya'kaen atesû'fa usha'chu tisû'pa atesû'chuma ma'kaen tsuñe.
2. Pûi a'ingi vanambe kanseye in'jamba kanse'fa. Tuya'kaen a'ija a'iningae gi kanseye in'jan'fa. Tisû'pa atesian'bama gi an'biañe in'jan'fa.

Artículo 28

Pûi a'i gi tisû'pa in'jamba tansian'chu tevaen'chuma an'biamba tsanga ma'nde'faya'chu ñu'tshe kha'ima vanaembae kanseye'ja.

Articulo 29

1. Tisû'pa andeni gi kansepa ingi kankhe'sû manda'chu ma'kaen tansiamba ñuña'chu jin'ninda tsa'kaen tumba faengasûma fûitepa kanse'faya'chu.
2. Pûi kankhe'sû pûi a'indekhû tsû an'bian'fa tisû'pa ma'kaen tumba kanseya'chuve ñuña'chumâ. Tsa'ma tsa'kaen tumba kanse'fambi tsû. Tsa'ma tsane tsû nasûndekhû'khe pûi kankheni kanse'fa tsendekhûma fûiteye.
3. Va pûi a'indekhû tisû'paningae ñuñamba kanse'chumajan majañi'khe biane jichundekhû itsaye tsû usha'fambi. Tsendekhûja ji'ta tsû vani ñuña'chuma pañamba injengepa tsa'kaen tsun'faya'chu.

Articulo 30

Majañi'khe khane jichundekhû vani afa'chu jin'chuma jukhitshiamba khafangae in'jamba a'indekhûma afaye tsû usha'fambi. Pûi bianisû ande'sû bupa pa'khu va andeni kanse'chu a'indekhûne in'jamba tevaen'chuta tsû tsangae jinchuya. Va pûi a'ima fûiteye sû'chu'khe tsû tsangae jinchuya.

